

Nr 95.

Av herr Bengtsson i Norup, *angående omläggning av fängelsers och andra interneringsanstalters arbetsdrift och ledning m. m.*

Under senaste åren hava vid skilda tillfällen från olika politiska läger i vårt land offentligen gjorts ett flertal allvarliga påpekanden, gående ut på att främst ifråga om fångvården, men även beträffande övriga interneringsanstalter för förkomna individer åtskilligt vore övrigt att önska och förbättra.

Man frågar sig, varför icke de internerade å våra förbättringsanstalter (fängelser m. fl.) med sin arbetsförtjänst skulle kunna verksamt bidra till att lätta svårigheternas tyngd för hemmavarande anhöriga: moder, hustru och barn, så att dessa sluppe känna nödens tryck vid sidan av smålekens? Varför då ej i samverkan med välvilliga affärsmän landet överta arbetsdriften i anstalterna så att den beredde inkomst nog för bidragande till hemmavarande anhörigas försörjning?

Varför ej genom sådana anordningar väcka arbetslust och arbetsglädje hos de internerade, varigenom dessa mången gång utan andra särskilda åtgärder skulle skyddas mot tuberkulos och cellpsykos? En verklig arbetsvillig individ skulle då också efter frigivningen eller utskrivningen mycket lättare förhjälpas till eller själv skaffa sig arbete.

Varför skulle ej genom ovan berörda reformer även statens och kommunernas avsevärda utgifter för de internerade och deras anhöriga kunna nedbringas?

Vad särskilt den svenska fångvården angår, har man pekat på dess arbetsdrift, vilken både i fråga om sin uppfostrande karaktär och sitt ekonomiska utbyte anses befinna sig i ett alltför traditionsbundet och otidsenligt läge. Vid en rationalisering av arbetsdriften i våra interneringsanstalter äro följande huvudlinjer tänkbara:

a) driftens inriktande huvudsakligen på fångens upplärande till säker skicklighet i visst yrke, vilken linje torde vara mindre givande för anstaltens ekonomi, men däremot mera syftande på försörjningsförhållandena efter frigivningen eller utskrivningen;

b) driftens inriktande på ren industrilinjé med fångens uppdrivande i visst detaljarbete, vilket för anstalten och för fångens besparingskonto vid frigivningen eller utskrivningen torde verka mest fördelaktigt rent ekonomiskt sett;

c) en väl genomtänkt och utexperimenterad förening av båda dessa system, vilket torde vara för stat, kommun och internerad individ lämpligast.

Den svenska fångvården följer ingendera av dessa huvudlinjer. Fångvårdsstyrelsen redogör icke officiellt för arbetsdriften och arbetsresultaten vid de många straffängelserna och kronohäktena (på centralfängelserna torde arbetsdriften kunna bättre försvaras, men är framtidsmålet även där betydligt avlägset).

Det är konstaterat, att man från kronohäktet i Nyköping måst skicka fångar till andra fängelser på grund av brist på arbete. Likaså har rekvisition av nödortfigt arbete verkställt hos kronohäktet å Långholmen för kronohäktet i Norrtälje för att därstädes sysselsätta fångarna, men trots detta har man nödgats bortflytta fångarna från sistnämnda anstalt, tydligen på grund av omöjligheten att anskaffa tillräckligt arbete åt dem.

Ett studiebesök å vissa fängelser skulle säkerligen giva anledning till många reflexioner. Man skulle icke känna sig nöjd med att friska, normala fångar med ända upp till ett och ett halvt års strafftid sitta där och laga säckar eller sy axelklaffar till uniformsrockar eller s. k. stolpar till mössor, vilket "arbete" kallas sömnad, men varken giver yrkesskicklighet eller inkomst. Icke heller kan man vara nöjd med vissa fakta, som under år 1928 förts på tal i tidningen Dagens Nyheter, t. ex. att ett intressekontor i Stockholm hos överdirektören i fångvårdsstyrelsen i skrivelse beklagar sig över att leveransen av skor från centralfängelset å Långholmen på senaste tiden missköts. Offentligt känt är också, att ett stort parti militärskodon, tillverkade vid straffängelset i Karlskrona, måst sändas upp till centralfängelset å Långholmen för att där göras om.

Hela det system med flitpremier, som nu tillämpas inom fångvården, är förlegat och odugligt för vår tid, emedan det icke giver tillräcklig stimulans till oförtrutethet och uthållighet i arbetet. Jämförelsevis duktiga fångar finnas, som under veckans första dagar utföra tillräckliga prestationer för att uppnå det nu möjliga maximibeloppet av flitpremier för hela veckans arbetsdagar, och det är lätt förklarligt, om dessa sedan arbeta föga intensivt de återstående veckodagarna. "Vi ha ju inget vidare för det", säga de. Med *ackordssystem* skulle alldeles säkert intensiteten i arbetet bliva en helt annan.

I tidningen Stockholms Dagblad den 3 juni 1928 har överdirektören i fångvårdsstyrelsen framhållit, att "vi här i landet ha ständigt hävdadt principen, att arbetsdriften i fängelserna icke får utgöra någon konkurrens med den fria och öppna arbetsmarknaden". Härpå svarar tidningen Arbetaren den 8 juni 1928 följande: "Ingen tänkande arbetare skall ställa sig bakom idén, att rationellt fångarbete skulle konkurrera med arbetarna om arbetstillfällen. Som saken nu ligger till får ju allmänheten betala följderna av fångvårdens slentrian." — I tidningen Dagens Nyheter för den 17 januari 1929 anföras emellertid vissa uttalanden av överdirektören i fångvårdsstyrelsen angående utökning och rationalisering av arbetsdriften vid centralfängelset å Långholmen, och tyckas dessa peka hän på att han icke längre hyser några farhågor för ovan omtalade konkurrens.

I den av kontorschefen V. Weibull i Köpenhamn utgivna redogörelsen för

”De økonomiske Virkninger af Arbejdet i Straffeanstalterne” i Danmark finner man,

att budgetåret 1922—23 64,5 % av straffanstaltarnas allmänna utgifter täcktes genom arbetsdriften,

att under samma tid Vridsløselille Straffeanstalt genom arbetsdriften täckte 83,9 % av sina allmänna omkostnader, Nyborgs Straffeanstalt 72,2 %, Kristianshavns 47,4 % och Norsens 48,3 %.

Ur annan källa har inhämtats, att arbetsdriften vid Nyborgs straffanstalt under budgetåret 1924—25 gav en genomsnittsinkomst av kronor 6:93,8 pr fånge och dag.

Vid undersökningar i ”Sveriges officiella statistik” — delen fångvården — kan man icke erhålla någon bild av arbetsresultatet vid varje särskilt fängelse, utan man får blott veta, att t. ex. för budgetåret 1926—27 nettoinkomsten av arbetsdriften pr fånge och dag ”enligt en approximativ uppskattning” belöpte sig till kronor 0:70 (vilket jämförelsevis svaga resultat från ledande håll lär ursäktas därmed, att andra bokföringsprinciper tillämpas inom den svenska fångvården än inom den danska). Man står då med allt skäl frågande, huru det i vårt land förhåller sig såväl med organisationen som med bokföringen på området.

På ledareplats i tidningen Dagens Nyheter den 23 maj 1928 säges följande: ”Det har med exempel från Danmark visats, att en rationellare arbetsdrift, än den som bedrivs vid våra svenska fängelser, är möjlig. Det har bestyrkts, att fångarna kunna förtjäna mer och att stat och kommun genom ett på detta sätt rationaliserat arbete skulle behöva betala mindre. Det är likaledes veterligt, att yrkesutbildade svenska fångar icke alltid sättas till arbete inom yrket, utan till annat arbete, ett uppenbart slöseri med arbetskraft. För fångarna själva skulle det otvivelaktigt innebära en garanti mot psykos och försoffning, om de på detta sätt finge göra en mera inkomstbringande och resultatrik insats inom yrket för sig och de sina. Det finns intet skäl i världen mot en utredning av en sak, som förefaller lekmannen så alltigenom förnuftig och rationell.”

Från synnerligen sakkunnigt håll, nämligen 1927 års besparingsnämnd, har hos Kungl. Maj:t föreslagits, att statens vårdanstalt för alkoholister å Venn-garn såväl som statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens tvångsarbetsanstalt i Landskrona skulle i administrativt hänseende ställas under fångvårdsstyrelsen, eller att, därest detta ej prövas lämpligt, nämnda anstalter måtte få en med fångvården gemensam upphandlingscentral.

Då samtliga dessa anstalter hava väsentligen ganska likartat klientel och faktiskt samma personer under skilda tidsperioder besöka de olika anstalterna växelvis, synes det med fog kunna sättas ifråga, huruvida det icke för klienternas planmässiga fostran och med hänsyn till det allmännas berättigade ekonomiska intressen vore önskvärt, att dessa anstalter samginge under en gemensam överstyrelse (exempelvis kallad ”överstyrelsen för statens förbätt-

ringsanstalter") med skilda byråer för de olika slagen av anstalter. Härigenom torde helt visst väsentliga indragningar och besparingar kunna göras ifråga om de styrelser, som för närvarande handhava hithörande uppgifter.

Kungl. socialstyrelsen anför i sitt utlåtande över 1922 års förslag till ny lösdrivarelag vissa mycket talande resultat ur en undersökning angående de personer, som under år 1923 undergått tvångsarbete å Svartsjö. Man finner att av samtliga 485 tvångsarbetare icke mindre än 343 förut undergått fängelsestraff eller straffarbete. Undersöker man närmare arten av deras brott finner man, att omkring 70 % av samtliga av tvångsarbetarna begångna brott utgöras av s. k. tillgreppsbrott och 17,5 % äro s. k. våldsbrott.

Finnes någon liknande undersökning angående klientelet å statens vårdanstalt för alkoholister å Venngarn, pekar den otvivelaktigt hän därpå att Venngarnsanstalten i stor utsträckning har sitt klientel gemensamt med fängelserna och med tvångsarbetsanstalten å Svartsjö.

Såsom ett synnerligen viktigt framtidsmål står övervinnandet av det misstroende och den irritation, som hos allmänheten förefinnes gentemot förbättringsanstalterna, och det synes som om bästa medlet härför till äventyrs vore de skilda anstalternas sammanförande i vissa distriktsgrupper med en oavlönad lokalstyrelse, där folkombud hade ett betydande inflytande vid sidan av statsmaktens representanter.

Genom den här föreslagna samorganisationen skulle ifråga om vårdpersonal och bevakning en för det hela gagneligare fördelning kunna äga rum, i det var och en kunde i möjligaste mån få tjänstgöring vid den vårdform, för vilken han bäst passade.

I hjälpverksamheten för asociala personer, frigivna m. fl. råder även, enligt senare tidens vittnesbörd, stor brist på samarbete och svaghet i själva gärningen, bl. a. yttrande sig däruti, att otillräckliga ansträngningar göras för att skaffa de utskrivna eller frigivna klienterna arbetsanställning, vilket dock är ett av de viktigaste räddningsmomenten i hjälparbetet. Här är bättring behöfelig, och sådan torde kunna åvägbringas, om i varje län inrättades en centralbyrå (exempelvis kallad skyddsvårdsbyrå), vilken genom oavlönade ombud hade att utföra förundersökningar i brottmål samt övervakningar vid villkorlig dom och villkorlig frigivning. Vidare att omhändertaga frigivna fångar, villkorligt dömda, villkorligt frigivna, lösdrivare, alkoholister, minderåriga förbrytare, vanartade m. fl. enligt uppdrag av resp. myndigheter och i intim samverkan med länets fattigvårdsstyrelser, arbetsförmedlingsanstalter och övriga sociala myndigheter.

Administrationskostnaderna för dessa centralbyråer borde bestridas av statsmedel (varav följer, att också tillfredsställande kontroll över dem måste anordnas). Om skyddsvården ordnades efter en bestämd plan, skulle förvisso också den enskilda offervilligheten med mera glädje och kraft än nu är fallet ställa sig stödjande vid dess sida. Då det förspörjes, att t. ex. en s. k. fångvårdsförening, som har betydande fonderade tillgångar, åtnjuter anslag av stats-

medel från Svenska skyddsförbundet men håller hjälpverksamheten vid ett minimum, upplivas icke därigenom människors intresse och offervillighet.

Efter de erfarenheter man gjort synes det ock, som om en effektiv och på en hand samlad inspektion såväl av samtliga anstalter för asociala individer som ock av skyddsvården med dess hjälpverksamhet vore synnerligen önskvärd.

På grund av vad ovan anförts föreslår jag,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär en allsidig utredning rörande önskvärdheten och möjligheten såväl av fångvårdens (interneringsanstalternas) arbetsdrift i för fångarna mera uppfostrande och för det allmänna mera gagnande riktning och av ett de statliga förbättringsanstalternas samgående under en gemensam överstyrelse, dock med noggrant bevarande av resp. anstalters särkaraktär, som ock av en koncentration av hjälpverksamheten för asociala personer, frigivna m. fl. till en centralbyrå (skyddsvårdsbyrå) i varje län med anslag av statsmedel och liksom själva interneringsanstalterna ställd under en effektiv och på en hand samlad inspektion.

Stockholm den 18 januari 1929.

Sv. Bengtsson
i Norup.
